

Historisk oversigt.

Den matriarkalske kult i de forhistoriske samfund i Indien.

De forhistoriske kulturer betyder i denne sammenhæng blot de kulturer, som der ikke findes skriftlige vidnesbyrd om, eller hvis skriftsprog ikke er tydet. Betegnelsen omfatter såvel de førvediske kulturer i Indusdalen som de langt senere dravidiske landsbykulturer i Sydindien.

Der er altså ikke sikre vidnesbyrd om gudedyrkelsen i disse kulturer, og man må drage slutninger ud fra arkæologiske fund og fra kultformer, som observeres i senere tider, og hvorfra man evt. ved sammenligninger med andre kulturer kan drage slutninger om den fortidige kult.

Det medfører bl.a. at der er uenighed blandt forskerne om væsentlige spørgsmål vedr. tolkningen af vidnesbyrd og om linjerne i den historiske udvikling. Også denne kortfattede fremstilling af historiske udviklingstræk kan gøres til genstand for diskussion.

I den dravidiske bronzealderkultur i det sydlige Indien op til ca. 400 f. kr. peger de arkæologiske fund på en udstrakt dyrkelse af en skabende modergudinde og en dertil hørende frugtbarhedskult.

Landsbyerne har i centrum haft et kultsted for modergudinden, og kvindelige præster har varetaget kulthandlingerne, herunder ofringerne i forbindelse med frugtbarhedskulten. Denne organisering af landsbyerne i de dravidiske områder i Sydindien kan følges langt op i historisk tid. Også i dag finder man i landsbykulturen i Sydindien dyrkelse af den store modergudinde Amman sideløbende med den hinduistiske kult. Frugtbarhedskulten har overlevet gennem årtusinder.

Der synes at have været en dyrkelse af mandlige værneguder, som havde til opgave at beskytte de dravidiske landsbyer mod udefra kommende farer, men disse har næppe haft betydning for den centrale frugtbarhedskult.

Ligeledes finder man i Induskulturen før ca. 1500 f. Kr. vidnesbyrd om en dyrkelse af en skabende modergudinde i form af arkæologiske fund af kvindestatuer, hvoraf nogle synes at have haft kultisk funktion. Der er ikke enighed om tolkningen af vidnesbyrd fra førvedisk tid. Der er heller ikke enighed om, hvilke befolkningsgrupper, der har beboet Indusdalens område i tiden før den indoeuropæiske indvandring og magtovertagelse, men meget tyder på, at det har været dravidiske folk, beslægtet med befolkningsgrupperne i det sydlige Indien.

Devi i vedisk litteratur.

I den første tredjedel af det andet årtusind f. Kr. sker der en indvandring af indoeuropæiske befolkningsgrupper, de vediske folk, fra Centralasien, til Indusdalen og de omkringliggende områder i det nordvestlige Indien / Pakistan, hvor deres kultur overleveres og opblandes med den tidligere tids kultur. Der er ingen sikre vidnesbyrd om detaljerne i denne udvikling. Først med de vediske skrifter, hvoraf det ældste, Rigveda, dateres til 1500 - 1200 f. Kr., får man fastere grund under fødderne i forståelsen af de vediske folks religion og kultur. I den vediske tid finder man forestillinger om en eller flere kvindelige guder i skrifterne. Forestillingerne er tydeligvis overleveret fra tidligere tiders matriarkalsk kultur og i den vediske periode opblandet i den dominerende patriarkalske gudeverden. De kvindelige guder beskæftiger sig især med skabelse og erkendelse. De kvindelige guder repræsenterer bl.a. Maya, der er det slør, der adskiller den immaterielle, sande og evige virkelighed fra den materielle, dødelige eksistens, som menneskene er underlagt. Men de har også relationer til frugtbarhedskulten, og man beder til dem for at få velstand. Det drejer sig i Vedaerne om guder som Aditi, Prithvi, Ushas, Saraswati og Nirrti. Aditi er den store, kosmiske skabergudinde, moder til Indra og de andre vediske guder. Prithvi er modergudinde i fremtrædelsesformen "moder jord", altså frugtbarhedsgudinde. Ushas repræsenterer lys, der afbryder nattens mørke, altså morgenrøde, jf. de sprogligt beslægtede europæiske gudinder Eos (græsk) og Aurora (latin). Saraswati er oprindeligt en flodgudinde, men associeres langt senere i hinduismen med erkendelse, visdom og kunst.

Nirrti er gudinde for tidens gang og for livets afslutning. Se uddragene af Rigveda for omtale af nogle af de kvindelige guder.

Devi i den klassiske hinduisme.

I anden halvdel af det første årtusind f. kr. svækkes den vediske kultur i Nordindien på grund af udviklingen af tre nye religioner: hinduismen, buddhismen og jainismen. Buddhismen vinder i første omgang, og der dannes et stort buddhistisk kongerige, som dækker hele den nordlige del af Indien i århundrederne op til Kr. fødsel. I denne periode dannes også den klassiske hinduisme som en synkretisme eller sammensmeltning af elementer fra den vediske religion, buddhismen og de oprindelige, dravidiske folks gudeverden og kult. Det er i denne periode, at det hinduistiske gudeunivers med trimurtien, Brahma, Vishnu og Shiva, og lidt efter lidt de øvrige guder bliver til.

Der er forskellige opfattelser af, om den Vediske religion eller den dravidiske kult spiller den største rolle i udviklingen af hinduismen. En del forskere hævder, at den dravidiske kult under overfladen har spillet den afgørende rolle derved, at alle dens gudeskikkelser er blevet omdefinert og indoptaget i hinduismens gudeunivers ved en sammensmeltningsproces, hvor de erobrede befolkningsgrupper har fået optaget deres guder i hinduismen under nye navne. Ligeledes er de lokale kultformer genopstået i nyfortolket udgave. Men der er heller ikke tvivl om, at det vediske præsteskab i overgangsperioden har spillet en stor rolle og viderefører denne i braminkasten som tolkere af den hinduistiske religion. Den "officielle" hinduistiske opfattelse er, at hinduismen er en videreførelse af den vediske religion, og man finder da også nogle af hinduismens vigtigste guder nævnt som bifigurer i de vediske skrifter. Med etableringen af Gupta-imperiet 320-550 e.Kr., som dækker to tredjedele af det nuværende Indien og Pakistan, har hinduismen fastslået sin rolle som Indiens dominerende religion. Kun den sydlige del af Indien har stadig dravidisk dominans.

Det vil føre for vidt her at gå i detaljer med udviklingen af hinduismens kult og gudeverden i sin helhed, men det skal understreges, at hinduismen aldrig bliver en konsistent og homogen tankebygning, at den rummer modsætningsfyldte forestillinger, og at den til stadighed optager elementer fra lokale religioner. Hinduismens forestilling om gudernes fremtrædelsesformer (avatarer) gør det muligt at inkorporere gudeskikkelser fra lokale samfund som særlige fremtrædelsesformer for de i forvejen anerkendte guder. Der kan imidlertid gives eksempler på udviklingen af nogle af de kvindelige guder i hinduismen.

Durga

Durga betyder på sanskrit "den uovervindelige" og er uden sammenligning den mest betydningsfulde gudinde i hinduismen og dermed i Shaktismen. Durga ses efter den almindelige hinduistiske opfattelse som en manifestation af den store modergudinde, verdens skaber og suveræne kraft Mahadevi. Durga ses ligeledes som en fremtrædelsesform for Parvati, der er en inkarnation af Sati, ligeledes en fremtrædelsesform for Shakti, det skabende aspekt af Devi. Kali er ligeledes en fremtrædelsesform for Durga, som igennem Kali udtrykker tiden og døden. Der findes et meget stort antal regionale og lokale fremtrædelsesformer for Durga, f. eks. Maa Samlesvari som dyrkes i det vestlige Orissa, Maa Tarini i det nordlige Orissa og Maa Biraja i det sydlige Orissa. Disse sidstnævnte manifestationer er oprindelig lokale matriarkalske guddomme, som er optaget i hinduismen. Nogle af de lokale guddomme kan følges mere end tusind år tilbage.

Historisk kan Durgaskikkelsen følges langt tilbage. Den indiske forsker Ramprasad Chanda mener at kunne skelne mellem to lag i udviklingen af Durgaskikkelsen. De ældste lag er en synkretisme mellem en bjerggudinde fra Himalayaområdet og en frugtbarheds- og krigsgudinde fra områderne syd for Gangessletten. Disse lag af durgaskikkelsen rækker tilbage til førvedisk tid. I takt med udviklingen af den hinduistiske civilisation og filosofi bliver krigsgudinden transformeret til Durga som uovervindelig kraft, samt som en fremtrædelsesform for form af Kali, der repræsenterer tidens

gang og døden. Frugtbarhedsaspektet bliver transformeret til Durga som fremtrædelsesform for Sati, Shakti, Mahadevi, dvs. forestillingen om den oprindelige skabende energi. Tilknytningen til Himalaya bevares i Durgas/Parvatis tilknytning til Shiva. Således bliver de før hinduistiske forestillinger indplaceret i den hinduistiske mytologi.

Kali

Kali er en senere tilkommende skikkelse i gudeuniverset, jf. ovenfor. Navnet henviser både til sort og tid på sanskrit, og hun optræder i hinduistiske skrifter fra 600-tallet som krigsgudinde for senere at få tillagt et filosofisk aspekt. Kalis forgænger i den vediske litteratur er Nirrti. Kali kan siges at have fået tillagt Nirrtis funktioner i den periode, hvor det hinduistiske præsteskab bl. a. bruger referencer til Vedaerne for at bringe lidt system i hinduismens gudehierarki. Kali bliver ligeledes knyttet til Durga, jf. ovenfor.

Saraswati

Saraswati er i Vedaerne nævnt som en flodgudinde, der bringer velstand. I hinduismen transformeres hun til gudinden for viden, erkendelse, bevidsthed og kunst. Man dyrker Saraswati for at opnå en oplysning, der gør, at man kan træde ud af Samsara og opnå Moksha (evighed uden for den materielle verden).

Chinnamastika

Chinnamastika er den gudinde, som hugger hovedet af sig selv og ofrer sit blod for at give liv til andre som drikker blodet. Hun repræsenterer samtidig den skabende energi i den seksuelle form. Hun synes oprindeligt at være en skikkelse i den tidlige tantriske buddhisme.

Udviklingen af Shaktismen

Shaktismen kan i korthed beskrives som dyrkelsen af modergudinden som universets skabende kraft, både den oprindelige skabelse og den skaberkraft, der udfoldes i historisk og nutidigt perspektiv. Allerede i hinduismens tidlige tid bliver Shaktismen en af de tre hovedretninger inden for hinduismen ved siden af dyrkelsen af Shiva, Shaivismen, og af Vishnu, Vaishnavismen. Dyrkelsen af en kvindelig skabergud, både i den vediske kultur (selv om den ikke var enerådende) og i den dravidiske kultur bliver optaget i hinduismen. Den brede befolknings dyrkelse af modergudinden i forbindelse med frugtbarhedskulten bliver i århundrederne op mod år 1000 e.kr. af de hinduistiske teologer tolket ind i hinduismen. De forskellige aspekter af gudeforestillingerne bliver adskilt og systematiseret. De kvindelige guder får tillagt forskellige funktioner bl. a. ud fra deres historiske oprindelse, og der bliver etableret en form for slægtskabsforbindelser mellem mandlige og kvindelige guder, hvoraf den vigtigste er forbindelsen mellem Shiva og Parvati / Durga / Kali skikkelsen. Det er især i Puranaerne, f. eks. Devi-Bhagavata Purana 500-1300 e.Kr. og Kalika Purana ca. 900 e.Kr., at de kvindelige guder bliver kodificeret inden for hinduismen. Ved siden af den teologiske debat, som i øvrigt slet ikke er afsluttet endnu, fortsætter frugtbarhedskulten i befolkningens brede lag, men den teologiske kodificering medfører, at konger og fyrster kan bygge templer for de kvindelige guder såvel som for de mandlige, f.eks. det enorme Menaksi tempel for Pavati i Madurai, som blev bygget i 1500-tallet på et sted, hvor der var 2000 års tradition for frugtbarhedskult. Menaksi templet besøges hver dag af mange tusind pilgrimme.

Den muslimske invasion.

I perioden fra 1200 frem til det engelske kolonistyre erobrer muslimske fyrster størstedelen af Indien. De forskellige muslimske fyrster fører gennem tiden en forskellig politik over for den hinduistiske befolkning. Nogle fyrster forfølger hinduerne og ødelægger deres templer, mens andre er tolerante og lader den hinduistiske befolkning have deres religion i fred. Mange hinduer konverterer til Islam i løbet af disse århundreder. Hinduismen har i denne periode ikke nogen fyrstelig magt-

base, bortset fra i den sydligste del af Indien, hvor den hinduistiske religionsfortolkning og tempelbyggerierne kan fortsætte. Shaktismen fortsætter som en del af den brede befolknings kult uantastet i Sydindien, somme tider forfulgt af de muslimske herskere i Nordindien.

Tiden fra den engelske kolonisering.

Fra begyndelsen af 1800-tallet og frem bliver den hinduistiske, teologiske debat fri igen, og den engelske stat blander sig som sådan ikke i indernes religionsforhold, selvom mange kristne, kirkelige organisationer, både protestantiske og katolske, sender missionærer til Indien. Man taler om perioden som hindurenæssancen, hvor en række filosoffer og teologer på den ene side nyformulerer hinduismens livsforståelse og på den anden side trækker linjer tilbage til de vediske forestillinger om en overordnet guddommelighed, som fremtræder i forskellige skikkelser, og retter en kritik nogle af synkretismens mere vidtløftige forestillinger. Der er hos nogle hinduistiske filosoffer en tendens i retning af monoteisme, hvor de forskellige guddomme ses aspekter af en overordnet, almægtig guddommelig kraft. Mangfoldigheden i den hinduistiske kult fortsætter dog uanfægtet, og Shaktidyrkelsen bliver ikke svækket af de teologiske diskussioner, snarere tvært imod, da det muslimske tryk på religionen forsvinder. Shaktidyrkelsen og frugtbarhedskulten i forhold til modergudinden findes i dag over alt i Indien fra de største templer til de mindste landsbysamfund.

Indvandringen til Nordøstindien og de matriarkalske samfund.

Den seneste indvandring til det indiske subkontinent kommer fra det sydlige Kina, Tibet og Sydøstasien. Stammefolk fra disse områder er i århundrederne efter år 0 indvandret til den frugtbare Brahmaputradal i flere omgange, og en del af dem medbragte en matriarkalsk religion og kultur, som de mere eller mindre uantastet har holdt fast i til vore dage. Der foreligger ikke nogen præcise oplysninger om tidspunkterne for deres indvandring, da disse befolkningsgrupper ikke havde noget skriftsprog, før den engelske kolonisering nåede frem til Nordøstindien. I de seneste århundreder har de indoeuropæiske befolkningsgrupper fortrængt stammefolkene fra den centrale del af Brahmaputradalen, som i dag udgør delstaten Assam. Stammefolkene bebor nu områderne nord og syd for Assam, og de udgør befolkningsflertallet i delstaten Megalaya samt i nogle af de delstater, der ligger mellem Burma og Bangladesh.

Befolkningen i Megalaya udgøres i hovedsagen af tre stammer, Garo- Khasi- og Jaintastammen. Alle tre stammer har bevaret et matrilineært og matrilokalt samfundsmønster. Nogle af stammefolkene er konverteret til hinduismen eller kristendommen i de sidste halvanden hundrede år, mens andre har fastholdt deres religion. Den matriarkalske religion har stadig officiel status i staten Megalaya og fejres med deltagelse af premierminister, den kvindelige ypperstepræst etc.

Khasifolkets traditionelle opfattelse af skabelsen er, at den oprindelige, skabende gudinde har tre døtre: ilden, vandet og solen. Da den oprindelige modergudinde dør, er det døtrenes opgave at fjerne modergudindens krop fra jorden og således gøre den beboelig for menneskene. Det mislykkes både for solen og vandet at gøre dette. Den yngste datter ilden brænder hele jorden af, således at den mister sin tidligere form og bliver til det den er nu, et meget smukkere sted, end den var før. Naturfænomener som måne, stjernetegn, floder og bjerge identificeres fortrinsvis med kvindelige guder. Frugtbarhedskulten, hvor man ofrer for at opnå en god høst, og for at dyr og mennesker kan få rigeligt afkom, er central. Man har i tidligere tider ofret unge mænd, oftest krigsfanger, men ofrer i dag dyr ved årlige ceremonier. Ligeledes ofrer man for at afværge ulykker og sygdom og for at opnå helbredelse, hvis sygdommen er brudt ud.

Sideløbende med at khasifolket dels har bevaret deres religion, dels er konverteret til kristendommen, er deres religion er blevet integreret i hinduismen i sammenhæng med, at indoeuropæerne flyttede ind i Brahmaputradalen. Khasifolkets tidligere centrale kultsted var Kamakhiahøjen i As-

sams nuværende hovedstad Guwahati. Dette sted er nu et af de vigtigste kultsteder for dyrkelsen af Durga og besøges dagligt af mange tusind pilgrimme. Ifølge den hinduistiske overlevering er det stedet hvor Satis (manifestationen af Mahadevi, den store modergudinde) yoni faldt ned, da Vishnu skar hendes krop i stykker. (Se uddrag af Devi Bhagavata Purana 7. bog, kap. 30.)

Jainta-folket er beslægtet med Khasi-folket og deler religiøse forestillinger med dem. En væsentlig del af jaintierne er konverteret til hinduismen, og dyrkelsen af Durga spiller en stor rolle i deres landområder.

Garofolket adskiller sig fra de to andre grupper. De har i endnu højere grad bevaret deres animistiske religion, og kun en mindre del af dem har konverteret til kristendommen. De har ikke nogen egentlig skabelsesforestilling, blot en forestilling om en formentlig mandlig gud Rabuga, der har skabt verden. Deres religiøse kult omfatter kvindelige og mandlige ånder til hvem der ofres.

Frugtbarhedskulten er den centrale kult, og traditionelt ofres der en gibbonabe ved den årlige ceremoni, en reminiscens fra tidligere tiders menneskeofringer. Den matrilineære og matrilokale samfundsorden står uantastet af den moderne civilisations indtrængen i garosamfundet.